

קידושין נט

משה שווערד

1. חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף נט עמוד א

הא דאמרינן אדהכי והכי הדרי בהו. [1] משום דהאי בזוג שני הוי דאילו בזוג ראשון האמר שמואל (מו"ק י"ח ב') בת פלוני לפלוני אפילו מעבר לים, [2] ומיהו אפילו בזוג ראשון משכחת לה שמא יקדמנו אחר ברחמים כדאיתא התם.

2. בית הבחירה למאירי מסכת קידושין דף נח עמוד ב

... ולא סוף דבר בזוג שני שלא נאמר בו ענין בת פלוני לפלוני אלא [3] אף בזוג ראשון שנאמר בו ענין בת פלוני לפלוני שאין אדם סומך על דברים אלו שלא להשתדל במה שצריך לו ועוד שהרי כבר אמרו במו"ק י"ח ב' במקומו שמא יקדמנו אחר ברחמים

3. ספר דבר יעקב

(ד) רד"ה לרגל-כשדורשין בהלכות הרגל היו מקבלין פני הרב - משמע שבימי האמוראים היו מקבלים פני הרב ברגל, ומכאן ראייה דלא כנר"ב [הנ"ל לג: אות ג] שכתב דבזה"ו אין לקבל פני רבו ברגל, שלא יהיה כבוד רבו יותר מכבוד שמים.

4. ספר דבר יעקב

הן א"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מאי אמר ליה נקרא רשע - כתב הר"ן הא דנקט עני היינו משום שבעשיר שמצוי לחם בביתו אין איסור לאחר לזכות אפי' בחררה של הפקר, ורק בעני איכא איסורא, וכן פסק הרמ"א [סימן רלז-א]. ומקשה הר"ן ממעשה דרב גידל שהיה עשיר. ומתריץ שדוקא חררה עשיר יכול למצוא בביתו או במקום אחר אבל בקרקע שאין מצוי לקנות גם אצל עשיר איכא איסורא.

המאירי כתב דיש איסור בעשיר כמו בעני אלא דהנוטל מעני נקרא רשע, והנוטל מעשיר נהי דעבר איסורא מ"מ אינו נקרא רשע.

כתב הרמ"א [סימן רלז-א] דהאיסור הוי היכא דכבר פסקו דמים ועדיין לא עשו קנין, אבל אם עדיין לא פסקו דמים, מותר לשני לקנות.

5. שו"ע חושן משפט - סימן רלז

(א) המחזיר אחר דבר לקנותו או לשכרו, בין קרקע בין מטלטלים, ובא אחר וקנאו, נקרא רשע. והוא הדין לרוצה להשכיר עצמו אצל אחר. וי"א שאם בא לזכות בהפקר או לקבל מתנה מאחר, ובא אחר וקדמו, אינו נקרא רשע, כיון שאינו דבר המצוי לו במקום אחר. (והקונה קרקע על מצר חבירו, אע"פ שאין בה משום דינא דבר מצרא יכול בעל מצר (לקדמו) לקנותה, ולא מקרי רשע, דהוי כמציאה (ב"י בשם מרדכי פ"ק דמציעא). וכן אם קונה דבר אחד ובא חבירו ויוכל לקנותו בזול שאינו מוצא לקנותו כך במקום אחר, הוי כמו מציאה ויכול לקנותו כל זמן שלא זכה בו הקונה) (תשובת מהר"ך בית ל"א). ויש אומרים דלא שנא: הגה - וסברא הראשונה נראה עיקר. ואפילו לסברא זו דוקא בעני, אבל בעשיר לא, אם לא (בדבר) שאינו מצוי דאז אפילו בעשיר מקרי רשע (ר"ן שם בשם הרמב"ן פ' האומר בקידושין). ועיין לעיל סימן קנ"ו סעיף ה'. וכל זה לא מייירי אלא כשכבר פסקו הדמים שביניהם, ואין מחוסרין אלא הקנין. אבל אם מחוסרין עדיין הפסיקה, שהמוכר רוצה בכך והקונה רוצה יותר בזול, מותר לאחר לקנותו, בין אם המוכר עובד כוכבים או ישראל (ב"י בשם מרדכי פ' חזקת). ויש מי שכתב שהוא חרם ר"ג שלא להסיג גבול בשכירות בתים מן עו"כ, והוא הדין במקום שנהגו לשכור ההלואה מן העובד כוכבים (מהר"ם פאדו"ה סימן מ"א):

(ב) אסור למלמד להשכיר עצמו לבע"ה שיש לו מלמד אחר בביתו, אם לא שיאמר בעל הבית: אין רצוני לעכב המלמד שלי. אבל אם שכר בעל הבית מלמד אחד, יכול בעל הבית אחר לשכור אותו מלמד עצמו:

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

ענין עני כו'. ובשו"ע (חו"מ סי' רלז) הביא קודם שיטת התוס' בלשון יש אומרים כו', ואח"כ הביא שיטת רש"י בלשון ויש אומרים וכבר הבאנו בקונטרס תורת הלימוד וההוראה (אות יא) דבכה"ג דעת המחבר לפסוק כשיטה השניה שהוא מביא. אבל הרמ"א כתב, דסברא ראשונה נראה עיקר. וכ"כ בתשו' הרמ"ע מפאנו (סי' סז) ובתשו' הב"ח (סי' סא) דהעיקר כדעת ר"ת. ובענין שכירת המלמד שכתבו התוס' להתיר, כ"כ נמי בשו"ע (שם ס"ב). והסביר הסמ"ע דהסברת הלימוד והעיון, אין המלמדין שוין, והו"ל כדבר שאינו מצוין וכתב בתשו' מהרי"ק (סי' כ) דאפי' לשיטת התוס' בדבר שאינו מצוין לא שייך ענין עני המהפך כו', מ"מ אם יש לאחד חנות ששכר מבעה"ב, ולבסוף הזמן של השטר שכירות, רוצה השוכר לחדשו לשנים הבאות, אסור לחבירו להקדים ולשכור מבעה"ב, שהרי זה שהיה בו עד עכשיו כבר מוחזק בו.

עני המהפך בחררה. פרש"י מחזר אחריה לזכות מן ההפקר כו'. ועי' בתוס' שהוכיחו מגמרא ב"מ (י.) דבהפקר לא שייך ענין עני המהפך כו', אלא דוקא כשרוצה העני להרויח בשכירות, או כשרוצה לקנות דבר אחד, ובא חבירו והקדימו, בזה שייך עני המהפך כו', אבל אם היתה החררה דהפקר ליכא איסור, שאם לא זכה בזאת לא ימצא אחרת, וכן אם שוכר הבעה"ב מלמד לבנו וטורח בו, ובא אחר ושכר אותו, נמי אין שייך

7. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

בגמ': רב גידל הוה מהפיק בההוא ארעא וכו' אזל רב גידל קבליה לרבי זירא וכו'. פירש"י סיפר דברי צעקתו לרבי זירא. החפץ חיים (הל' לשה"ר כלל י' באר מים חיים אות ל"ד) העיר דאמאי אין בזה משום לשה"ר בודאי שלא סיפר כן לרבי זירא בתורת דיין דהא משמע דרבי אבא לא היה אז לפני רבי זירא, ולדין אסור לשמוע שלא בפני בעל דין השני.

וכתב החפץ חיים דמכאן ראייה למה שפסק שם דאם הוא משער שע"י זה שישפר לאנשים איך שפלוני עשה לו עולה בענין ממון וכיו"ב תוכל לבא לו תועלת בעתיד כגון שיוכיחוהו ועי"ז אולי ישיב הגזילה מותר לו לספר ולבקש מהם שיסייעוהו, וכוונת רב גידל היתה שיסייעו רבי זירא שתחזור השדה אליו וכמו כן רבי זירא שסיפר לר"י נפחא היה כדי שיוכיח את רבי אבא.

8. המקנה מסכת קידושין דף נט עמוד א

ברש"י ד"ה ארעא דרבנן הפקר לתלמידים עכ"ל. אין פירושו שהפקיר אותו לתלמידים דהא קי"ל דהפקר לעניים לא הוי הפקר עד שיפקיר לכל העולם כשמיטה. ולכאורה ה"י נראה דכוונתו להא דאמר בכריתות הנותן מתנה לחבירו והלה אומר אי אפשי בה כל הקודם זכה בה כיון שר' אבא נתן במתנה לר' גידל ור' גידל לא ה"י מקבל ממילא ה"י הפקר וזכו בו התלמידים והיינו דמיקרי ארעא דרבנן כיון שזכו בו. מיהא לשון אי בעי' במתנה נשקלי' משמע שלא נתן עדיין במתנה. וצ"ל דמ"ש רש"י הפקר לתלמידים לאו הפקר ממש אלא כיון דשניהם לא ירדו לתוכה ממילא היו משמשים באותו שדה כדין שדה דלא קיימא לאגר וק"ל.

9. ספר בניהו בן יהודע על קידושין דף נט/א

והא דקרו לה שם ארעא דרבנן, אין הכוונה על התלמידים, אלא רבנן קאי על רב גידל ור' אבא, כי בעבור חסידות של שניהם דלא מר נחית לה ולא מר נחית לה, זכו בה התלמידים, והעלו לאותה קרקע שם זה, לעשות זכר טוב לחסידות של ר' אבא ורב גידל:

10. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

בגמ': עני מהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מאי אמר ליה נקרא רשע. הקשו בתוספות (ד"ה עני) מהא דתנן בשנים אוחזין (בבא מציעא י, א) ראה את המציאה ונפל לו עליה או שפירש טליתו עליה, ובא אחר ונטלה הרי היא שלו.

ותירץ האדמו"ר מקוצק (שיח שרפי קודש הנד"מ ערך אמונה ובטחון, טז), דהטעם שעניי המהפך בחררה הוי רשע, משום דראוי לבן אדם לבטוח בה' שיזמין לו פרנסתו, ולא לירד לאומנתו וחיותו של חבירו, וכיון שאין בוטח הוי רשע, ואם כן בראה את המציאה, היה ראוי שהראשון לא יפול על המציאה אלא יבטח בה', שבודאי אחר שנפל בארבע אמותיו יהיה שלו, ובדאי לא יבוא אחר לגזולו, אך הוא לא בטח, ועשה התחכמות שיהיה שלו, אם כן בזה הראה לשני גם כן שלא לבטוח בה', ועל כן לא נקרא השני רשע עכ"ל ק.

11. ספר שערים מצויינים בהלכה

יש לדייק למה אמר שונא מתנות יחיה, ולא אמר מי שאינו מקבל מתנות יחיה, וראיתי הטעם משום שאפשר שגם המקבל מתנות יחיה, אם הוא שונא המתנות, אלא הוא מקבלם באין ברירה למען יוכל לעסוק בתורה, ועושה כן לשם שמים. ובענין ת"ח הנוטלים שכרם מאת הציבור, ע"י מה שהארנו במס' כתובות (קה: ד"ה כל) מדברי הפוסקים בענין זה. וע"ע בתשו' חתם סופר (ח"מ סי' קסד) שכתב בזה"ל, וגם אני חשוד לאותו דבר כו', אבל הלא כל חכמי ישראל לא רפרפו בדבר כו'.

עוד כתב הפרישה (שם) דהא דלא מייתי הגמ' ראייה מאברהם שלא לקח ממלך סדום כלום כדכתיב (לך יד-כג) "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך", דאפשר דאברהם אחמיר אנפשיה ממדת חסידות יתירותא.

12. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

בגמ': גידל לא נחית לה דכתיב ושונא מתנות יחיה. **במגן אבות (פירוש על פרקי אבות) מפרש, דלפיכך נאמר 'שונא מתנות' ולא 'מי שאינו מקבל מתנות', כי יתכן שגם מקבל מתנות יחיה, באם נוטל את המתנות למרות ששונאם, בשביל האהבה שאוהב את התורה, ומחמת חוסר ברירה נוטל את המתנות.** מובא במסכת חולין (מד, ב) 'אמר רב חסדא, איזהו שונא מתנות יחיה, זה הרואה טרפה לעצמו'. **בתם סופר** (שם) הקשה, מה מה שאלה היה זה איזהו שונא מתנות, הרי זה מי שאינו נוטל מתנות. עוד דקדק, למה הכתוב לא אמר, מי שאינו מקבל מתנות יחיה. וביאר, דלפי שרוב חכמי ישראל מתפרנסים מאחרים על כרחם שלא בטובתם, והם שונאים המתנות, אך מוכרחים לקבלם על אפם ועל חמתם משום חיותם וחיות תורתם, ועליהם נאמר 'שונא מתנות יחיה', דאף על פי שמקבלים המתנות, מכל מקום כיון ששונאים את זה יחיו. ולכך אמר רב זירא, במה יודע איפה שהוא שונא ואינו נהנה ושמה לקראת המתנות, בזה שמפסיד מומן עצמו בראית טרפות, בכך מוכיח שאינו חומד מומן. עוד כתב, שאת הפסוק עצמו יש לפרש על פי דברי הים של שלמה, דאף על פי שאין לו במה להתפרנס ושונא מתנות בשר ודם, מכל מקום יחידו ה' ויזמין לו פרנסתו, ורוח והצלה יעמוד לו ממקום אחר.

13. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

בגמ': רב גידל לא נחית לה דכתיב ושונא מתנות יחיה. **כותב הגרי"א זילבר ז"ל בספר בירור הלכה (ה"ז חו"מ סי' רמט): הנה הרמב"ם בהלכות זכיה ומתנה (פי"ב הי"ז) כתב וז"ל 'הצדיקים הגמורים ואנשי מעשה' לא יקבלו מתנה מאדם, אלא בוטחים בה' לא בנדיבים, והרי נאמר ושונא מתנות יחיה עכ"ל, הרי דהרמב"ם סובר דזה הנהגת צדיקים גמורים ואנשי מעשה, ואין בזה הנהגה מצד הדין. והמ"מ כתב שם דהטעם הוא, שראוי לכל משכיל להסתפק במה שהיה הכרחי לו ולא יבקש מותרות, ומביא את דברי המשנה בפאה שכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו עת"ד המ"מ, מדבריו ג"כ מוכח, שזה הנהגה לצדיקים גמורים ואין בזה סרך איסור.**

אבל הטור והשו"ע בחנ"מ סימן רמ"ט סעיף ה' כתבו וז"ל 'מידת חסידות' שלא לקבל מתנה, אלא לבטוח בה' שיתן לו די מחסורו שנאמר ושונא מתנות יחיה עכ"ל. הרי דהטורשו"ע סכרי דזה הנהגה לכל אדם, ולא רק לצדיקים הגמורים אלא שזה דרך חסידות. וכן פסק בקיצור שו"ע סימן כ"ט סעיף כ"א דהוא מידת חסידות. ובשו"ת דברי ריבון סימן קצ"ו בסוף התשובה כתב וז"ל כתב הרמב"ם אנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם, וכן מעשים בכל יום "שהאנשים החשובים" אינם מקבלים מתנה מכל אדם עכ"ל. וע"ש שהאר"ך בענין ובגדר זה.

רבינו המהר"ל בספרו נתיבות עולם (נתיב התורה פרק ד') כותב: **'כי מי ששונא את המתנות ראוי שיהיה בשביל זה חי, כי המקבל דבר מזולתו אין ראוי לו החיים כי החי עומד בעצמו, ולפיכך אמרו כי העני נחשב כמת.** וזה מפני שאין לו החיים בעצמו כאשר הוא צריך לזולתו ואין לו בעצמו החיים, אבל מי שהוא שונא מתנות שהוא רוצה שיהיה עומד בעצמו מבלי שיקבל מאחר ודבר זה הוא החיים. ולכן יקרא המעין שהוא נובע בעצמו ולא קבל המים - נקרא "מעין חיים" (מים חיים אל כלי (במדבר י"ט, י"ז), כי חיותו בעצמו ואינו מקבל המים עכ"ל והדברים נפלאים.

14. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

במועדים וזמנים (ח"ב סי' קפ"ו בהג"ה) מסופק במקבל משלוח מנות בפורים ואינו מחזיר להשולח משלוח מנות, אם הוא עדיין בכלל "שונא מתנות יחיה", וכתב שם דנראה דשונא מתנות יחיה הוא משום שע"י המתנות מנכין לאדם מזכויותיו יותר ממה שמנכין למרויח במעשי ידיו, ולכן במקום שמזכה חבירו במצוה ע"י קבלתו, דכל המרבה במשלוח מנות משובח דמקיים מצוה טפי, אין מנכין מזכויותיו רק אדרבא נוסף לו זכות, ועע"ש.

15. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

גמ': ומתקריא ארעא דרבנן. בספר פרי הארץ מרבי מנחם מנדל מויטבסק זי"ע (פ' דברים) כותב, **שזה בא להראות לנו עד כמה שצריך האדם להתרחק, אפילו מספק גזל, שקבעו שם לשדה זו, שכל אחד ואחד התרחק מסרך קטן של חשש בדיני ממונות ואפ"ל באופן ההיתר.**

16. ספר דבר יעקב

טו"ן מקודשת אע"פ שנתאכלו המעות – מבואר בגמ' שבקנין כסף אין חסרון של כלתה קנינו, ולכן אף שנתאכלו המעות הקנין חל. והטעם מבואר בראשונים [כ"כ הר"ן נד' כח: ד"ה וכתב] מיטום שישעבוד המעות קיים. וכן מבואר בריטב"א אצלנו שהמוכר שמקבל כסף תמורת החפץ הנמכר מיטועבד להחזיר המעות אם הקנין לא יחול, ולכן חייב כאילו המעות שנתן הלוקח למוכר קיימין וקונה בהם לאחר זמן.

17. חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף נט עמוד א

אע"פ שנתעכלו המעות. וטעמא דמלתא [א] דכיון דלשם קדושין ניתנו בתחלתן אע"פ שבשעה שראוין לחול אינן בעולם [ב] מ"מ כיון שאם לא נגמר הקנין יש עליה להחזירם רואין אנו אותם כאלו הן בעין ובאותה הנאה היא מתקדשת, וכענין שהיא מתקדשת בהנאת מלוה, ומשא"כ במלוה דעלמא הואיל ובשעת מתן מעות לא נתנו לקדושין אלא להלוואה...

18. ספר דבר יעקב

ד. הריטב"א [לעיל ו:] מקשה מאי שנא הכא דנתעכלו המעות ממקדש במלוה שאינה מקודשת. ותירץ שאני הכא כיון שנתן לה הכסף לשם קידושין הוי כאילו פירש שתתקדש לאחר ל' בהנאה שמלוה לה והיא נפטרת להחזיר, והיא תתקדש בהנאה שנתן לה מלוה, ולא דמי למקדש במלוה שלא נתן הכסף לשם קידושין אלא לשם הלוואה.

19. ספר דבר יעקב

הו"ל לא בא אחר וקדשה וחזרה בה מהו – הרא"ש [בהלכותיו ובתורא"ש] והמאירי מקשים למה נקט חזרה בה האשה, ולא נקט חזר בו האיש. א. המאירי [ד"ה משנה] מתיר שכל המחלוקת לגבי חזרה האשה, אבל האיש בודאי יכול לחזור בו, דכיון שקידש לאחר ל', הוי תנאי שיוכל לחזור בו עד יום ל'.

ולפ"ז אם הבעל יקדש האשה סתם, והיא תאמר אני מסכימה לאחר ל', לכי"ע תוכל לחזור בה, דנחשב שהיא עשתה תנאי שתוכל לחזור קודם.

ב. הרא"ש תירץ שה"ה שנחלקו אם האיש חזר בו, ונקט בדידה כיון שמתני' מיירי בדידה שקדשה עצמה לאדם אחר. וכ"כ מהר"י בירב.

ג. עוד תירץ הרא"ש שבחזר בו האיש מודה ר"ל שיוכל לחזור, ורק בחזרה האשה לא מהני החזרה, דכיון שקיבלה כסף הוי מעשה ואין דיבור מבטל מעשה.

ויש כמה ביאורים בדברי הרא"ש.

1. הקרבן נתנאל רוצה בתחילה לבאר דאצל אשה כיון שעשתה מעשה בקבלת הקידושין אין דיבור מבטל מעשה עד שתעשה מעשה ותקבל קידושין מאחר, אבל אצל הבעל לא שייך ביטול ע"י מעשה, דאף אם יקדש אשה אחרת לא יתבטלו קידושי הראשונה. הק"צ מקשה דגם אצל אשה יתכן שלא מצאה בעל הגון שתמצה להתקדש לו. עוד

יט' ר' יוחנן אומר חוזרת אתי דיבור ומבטל דיבור – א. החלקת יואב [אה"ע סימן כא] והקובץ הערות [סימן עו-יב] והקה"י [ח"ה סימן מד וגיטין סימן כה] מסתפקים האם דיבור מבטל דיבור למפרע, כגון בעל שמבטל שלית הגט, האם מבטל את המינוי וא"כ מתבטל למפרע, או מבטל את השליחות מכאן ולהבא. ונ"מ אם השליח [הראשון] מינה שליח שני,

שאם הראשון מתבטל למפרע גם השליח השני מתבטל. [הכתב סופר [גיטין לב.] כתב שהשליח שני לא מתבטל]. וכתבו החלק"י והקה"י קצת סימוכים לזה ששייך ביטול למפרע, מדברי הי"ך [ח"מ סימן רנה-ו] שמבאר גדר התרת חכם את הנדר, שאתי דיבור מבטל דיבור למפרע, [מיהו הנודר עצמו אינו יכול לבטלו משום דכתיב לא יחל דבר].

21. חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף נט עמוד א

שאני נתינת מעות ליד האשה דכמעשה קצת דמי. ולא אתי דיבור ומבטל אפי' מעשה זוטר כי האי אע"ג דכדבור דמי ולא כמעשה גמור.

22. חידושי הרישב"א מסכת קידושין דף נט עמוד ב

בשלמא מיד מעשה לא מפקא מחשבה דלא אתי דיבור ומבטל מעשה אלא מיד מחשבה מיהא תיפוק דהא אמרת דאתי דיבור ומבטל דיבור. וקשיא לן לריש לקיש היכי ניתא דהא איהו מודה בדיבור ודיבור גרידא דאתי דיבור ומבטל דיבור דומיא דביטול שלית גט ושליח תרומה, ולא אמר אלא היכא דדיבור ראשון יש בו מעשה כנתינת מעות ליד האשה, [1] ויש שתירצו דהכא נמי בכלי המיוחד לאדם שלא נגמרה מלאכתו וחישב עליו לבהמה מתחלה שנגמרה מלאכתו אמרינן דאי הדר וחישב עליו לאדם אין מחשבה זו מוציאה מיד מחשבה ראשונה היכא דאיכא מעשה שנתן הכלי בצואר בהמה, ולא נהירא שאף בעור שחישב עליו לשיבה ובכלי שחישב עליו שלא לשבץ ושלא לגרוד דלא עבד שום מעשה קיימא לן דאין מחשבה אחרת מעלה אותו מיד מחשבה ראשונה, ואית דגרסי איתיביה סתמא ולכולהו פריך תלמודא בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש. [2] והנכון דריש לקיש סבר השתא דמחשבה דטומאה כיון שמורדת לידי טומאה כמעשה בלא שום מעשה ומעתה מוכן הכלי לקבל טומאה, כדיבור שיש עמו מעשה הוי וכנתינת מעות ליד האשה שראויה להתקדש מעתה, ופריך ליה רבי יוחנן דלאו כדיבור שיש בו מעשה כל דהו חשיבא אלא כמעשה גמור, ולא אתיא מחשבה אחרונה ומפקא מינה כשם שאינה מוציאה מיד מעשה.

• עוד עיין ברמב"ן

מתבטלת ואינה מקודשת. ומביא ראייה מקושית הגמ'
כאן למאי דקיי"ל כר' יוחנן, למה קיי"ל כר"נ שאינו
חוזר ומגרש, ומה הקושיה, נימא דכאשר חוזר ומגרש
בו מבטל את הביטול, אלא ראייה שכיון שנתבטלה
השליחות בעינן מינוי מחדש.

וכתב הקובה"ע [הנ"ל נט.]. שמהרשב"א מוכח שאין דיבור מבטל דיבור למפרע, דאם מתבטל למפרע, למה אינו יכול לבטל הביטול למפרע, אלא ראייה שמתבטל מכאן ולהבא, ואחרי שכבר ביטל השליח, לא נשאר מה לבטל מכאן ולהבא, וכדי להחזירו לשליחותו בעינן מינוי מחדש. ולפי הרא"ש שסובר שמבטל למפרע קשה שהגמ' תתירץ שכאן ביטל הביטול.

י' קשיא הלכתא אהלכתא אמרת הלכתא כר' יוחנן וקיימא לן הלכתא כרב נחמן – הרשב"א [לעיל נה:] כתב מי שקידש אשה אחר ל', וחזרה בה מהקידושין, ואח"כ חזרה בה מהחזרה, אין החזרה

24. חידושי הרישב"א מסכת קידושין דף נט עמוד ב

רב יהודה אסיפא מתני לה ולא קשיא ליה רב אמר מקודשת ואינה מקודשת לעולם מספקא ליה אי תנאה הוי אי חזרה הוי ...
וכי תימא וכי חזר בו מאי הוי דהא קיימא לן (ב"ב קכ"ט ב') כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי תוך ממגדף ומגרש ומקדש דלא מצי הדר ביה אפילו תוך כדי דיבור, איכא למימר דהתם הוא בתר דמטי גיטה או קידושיה לידה דתו לא מצי הדר ביה, אבל הכא קודם נתינת הגט והקדושין לידה אמר לשון זה דהוה יכיל למהדר ביה ועל לשון זה נתן הגט והקדושין, ולהכי מספקא לן אי הויא נתינה מעכשיו בתנאי או לאחר שלשים יום או לאחר מיתה.

25. ספר שערים מצויינים בהלכה

לרב מספקא ליה, אי תנאה הוואי אי חזרה הוואי. פרש"י אי תנאה הוי אם לא אחזור בי בתוך שלשים יהיו קידושין מעכשיו כו'. והרמב"ן פ"י אי תנאה הוי אם יחיה לשלשים. וכ"כ בבית שמואל (סי' מ סק"ו) בשם תשו' הרשב"א. וכתב באבני מילואים (שם סק"ז) הנפ"מ בין הטעמים, שאם מת תוך שלשים, דלרש"י דתלה בחזרה, והרי לא חזר, ואין נפ"מ אם היה ע"י מיתה, או ממנו בעצמו, וא"כ נשארה אלמנה, ולרמב"ן כיון שמת אינה מקודשת, ונשארה כמו שהיתה, עיי"ש שהאריך בזה.

26. ספר דבר יעקב

✓ (טז) לשמואל פשיטא ליה דתנאה הוואי – בהג' חו"י לר"ף מקשה שליכא תנאי כפול. וכן מקשה רע"א [בח' ובתשו' סימן רא] ומוסיף בשלמא לפוסקים שמעכשיו א"צ תנאי כפול ניחא, אבל דעת רוב הפוסקים [שהובאו בשו"ע סימן לח-ג] שצריך תנאי כפול. ומתוך רע"א דשמואל מוקי מתנ' בדכפליה לתנאיה. ומקשה דא"כ מאי טעמיה דרב שהוי ספק חזרה, הרי מזה שכפל דבריו מוכח שהוי תנאה. ותירץ דרב ושמואל נחלקו האם המשנה מיירי בדכפליה לתנאיה, ורב מוקי מתנ' בדלא כפליה לתנאיה, ומספקא ליה האם הוי תנאי וממילא כיון שלא כפל לא חל התנאי והקדושין חלו מיד או הוי חזרה והקדושין לא חלו מיד.
החזו"א [סימן נ-ג] כתב שהכא א"צ תנאי כפול ומהני מצד גילוי דעתא כעין מש"כ הרשב"א [לעיל ח.].

27. דף על הדף קידושין דף נט עמוד ב

בגמ': בא אחד ואמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר ואמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר עשרים יום.

בקובץ יגדיל תורה (סלוצק, ח"ג קו' ז' ס' כז) מובאת חקירה נפלאה בשם הגאון רבי חיים ברלין, לגבי מי שגירש את אשתו מעכשיו ולאחר שלשים יום, בתנאי שבמשך שלשים יום הללו אם תזהר מלאכול שום דבר איסור יהא גט, ואם תטעם איזה דבר איסור לא יהא גט. בתוך שלושים יום הללו נדרה על ככר אחד בקונם, ושמע בעלה והפר לה, ועל פי הפרתו אכלה את הכיכר.

ועתה יש לדון, אם היא מגורשת לאחר שלשים יום, נמצא שחלו הגירושין למפרע ומתברר שאין הפרתו כלום ואכלה דבר איסור, וממילא אינה מגורשת, ואם אינה מגורשת נמצא שהפרתו הפרה ולא אכלה דבר איסור וחלו הגירושין.

28. דף על הדף קידושין דף נט עמוד ב

בגמ': שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי. כתב הרמב"ם (יסודי התורה א, ו) 'שלא להעלות על הדעת שיש שם אלוה זולתו יתברך שמו', והקשה המהר"ל (ספר תפארת ישראל פ' לח), הרי כל המצוות הם מצוות עשה, ולא מצינו מצוה במחשבה בלבד, אלא במעשה.

ותירץ בשם משמואל (במדבר) על פי דברי הגמרא שלפנינו, דמחשבה של טומאה חשובה כמעשה, לפיכך המהרהר בעבודה זרה נתפס בטומאה שחשובה כמעשה, ועובר על 'לא יהיה לך'...

עוד הקשה על מה שאמרו לעיל, דמעשה מוציא מיד מעשה אבל לא אתי דיבור ומבטל מעשה, ואם כן קשה, האיך מועילה תשובה דהיא חרטה בלב ודיבור פה בלבד, ומוציאה מיד מעשה עבירה בפועל, ובשלמא בתשובה מאהבה דעוונותיו נעשות כזכויות ניתא, שעל ידי כך אינה נחשבת שתבטל מעשה עבירה אלא מתקנתו ומכשירתו, אבל בתשובה מיראה, שמבטלת מעשה העבירה להיות כלא היה, הלא לא אתי דיבור ומבטל מעשה.

ותירץ על פי דברי האריז"ל, דבשעת מעשה העבירה הנשמה איננה עם האדם, כי הנשמה כבר מסולקת תיכף משעת ההרהור, לפי זה מה שמענישין על העבירה אף שמחמת הסתלקות הנשמה ממנו הוא נתון תחת יד היצר הרע ותוקף עליו בכח, ואין לו סיוע מצד הנשמה, הרי הוא נחשב כעין אונס. ועל כרחק צריך לומר שאין זה נחשב כאונס, מפני שהוא עצמו הביא את עצמו להאונס, וכדברי הריב"ש הידועים במי שנשבע שלא לשחק בקוביא, שאסור לו לילך אל המקום שיהיה מוכרח לעבור שבועתו, שהמביא את עצמו לידי אונס איננו נחשב כאונס, ואם כן אם עתה יכול לסלק את חטא ההרהור, שמסלק את הנשמה, שזהו המביא אותו לידי אונס, שוב על מעשה העבירה לבדה אין לדונו כמזיד, שהרי מעשה העבירה בלתי מחשבה הקודמת נדונית כאונס, ואם כן שוב דיבור ודיבור הוא, שהמחשבה והחרטה וידידי פה מוציאים מידי מחשבה או אפילו דיבור העבירה, ושוב על מעשה העבירה אינו נידון אלא כאונס.

29. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן צא

בענין איסור מהפך בחררה בשידוכים כ"ה מנ"א תשט"ז. מע"כ ידידי הנכבד הרה"ג ר' משה זאב אספיס שליט"א. **בדבר שאלתו באחד שמשתדך לאיזו נערה אם מותר לאחר לנסות להשתדך לאותה נערה שגם הוא רוצה בה אם יש בזה דין עני מהפך בחררה או לא.** אבאר הנכון לע"ד בזה.

והנה כל זמן שלא החליטו ביניהם שנגמר השידוך שהוא או היא מסתפקים עדין בעצם הדבר אם הוא טוב לפניהם או אף רק באיזה תנאים בעניני ממון כאלו שאפשר שלא יבא לידי גמר, ברור שליכא דין מהפך בחררה. דאף בעניני מקח וממכר פסק הרמ"א בחו"מ סי' רל"ז סעי' א' דדין מהפך בחררה הוא כשכבר פסקו הדמים שביניהן ואין מחוסרין אלא הקנין אבל אם מחוסרין עדין הפסיקה שהמוכר רוצה בכך והקונה רוצה יותר בזול מותר לאחר לקנותו בין אם המוכר עכו"ם בין אם המוכר ישראל ופי' הסמ"ע בסק"ז לא מבעיא אם המוכר ישראל שתקנת המוכר ישראל היא בכך דאל"כ יפסיד המוכר דמיד שבא ישראל אחד לקנותו ויפסוק עליו פחות משווה יצטרך המוכר ליתן לו כיון דאין אחר רשאי לקנותו אלא אפילו המוכר עכו"ם עיי"ש. ולכן ברור שבמוכר ישראל כו"ע לא פליגי דאיך אפשר להחשיב זה לדבר אסור ולהפסיד למוכר. ולא עדיף דין זה מדינא דבר מצרא שהוא תקנה אף להוציא בדיינים שלא תקנו כשיש מזה איזה פסידא אפילו מועטת למוכר כדאיתא בש"ע חו"מ סי' קע"ה סעי' כ"ג, וכ"ש דין מהפך בחררה שהוא רק לאיסור שליכא כשיהיה מזה פסידא להמוכר ולכן אף אם יחלקו על הרמ"א במוכר עכו"ם לא יחלקו במוכר ישראל. וא"כ כ"ש

בשידוכין שכל זמן שלא החליטו לגמור הענין משני הצדדין אין בזה דין מהפך בחררה לכו"ע שאין לך הפסד גדול מזה שתהיה הנערה מוכרחת להנשא רק להראשון שנשתדך לה משום שנאסור לכל העולם לישאנה. ולכן ברור שמותר לכו"ע ול"מ לשיטת הרמ"א שאף בלא טעם הפסד להנערה ליכא דין מהפך בחררה בלא הושוו ביניהן.

אבל אם כבר החליטו לגמור השידוך אך שעדין לא נעשה הקנין שנוהגין לעשות בגמר שידוכין וכדומה, תלוי זה בדין הפקר ומתנה שלי"א הראשון שהוא שיטת תוס' והרא"ש ליכא בשידוכין איסור מהפך בחררה, דיש קפידא גדולה לאדם כשרוצה בזו יותר מבאחרות עיין בתוס' יבמות דף מ"ג שכתבו ושמא אפילו לא היתה משודכת היה מתיר מאחר שחפץ בה יותר מבאחרת ואף שהתם מסתפקי התוס' הוא לענין להתיר נישואין תוך שלשים אולי צריך לזה צורך יותר גדול אבל ודאי בזה שהוא קפידא גדולה לאדם לא מסתפקי. ולכן הוא כהפקר ומתנה שליכא לדידהו דין מהפך בחררה. והרמ"א מסיק שסברא זו עיקר. ולי"א השני שהוא שיטת רש"י יש בזה האיסור דמהפך בחררה...

יצא לן לדינא שכ"ז שלא הוסכם בין שניהם לגמור השידוכין ליכא שום איסור לאחריים להשתדך לה. ואחר שנגמר הענין במקום שהדרך לעשות קנין או כתיבת תנאים להחשיבם בשם חתן וכלה ועדין לא עשו תלוי זה במחלוקת דהפקר ומתנה ומאחר שהרמ"א מסיק שסברא הראשונה עיקר ליכא האיסור לאלו הרוצים דוקא בנערה זו אבל מן הראוי לירא ה' להחמיר לחוש לסברא אחרונה שהיא שיטת רש"י. ואם כבר עשו קנין או כתיבת תנאים או אף לא עשו כלום במקומות שאין נוהגין בדוקא לעשות איזה דבר כמו במדינתנו בכאן (דמה שכותבין בשעת החופה אינו כלום) ואף במקומות שנוהגין אבל הם לא חשבו לעשות כבר חל החרם שלא לחזור ואסור לאחריים להשתדך לה מתרי איסורי חדא במה שגורם לה שתעבור על החרם ב' שממילא יש עליו גם איסור מהפך בחררה.

ומה שהביא מע"כ להתיר מהא דאמר שמואל במו"ק דף י"ח דמותר לארס אשה בחוש"מ שמא יקדמנו אחר ברחמים וכוונתו דאם אסור לאחריים להשתדך לה לא מסתבר שיקבל השי"ת תפלתו והוא ראייה אף לאחר שגמרו השידוכין דהא אסור לקדש בלא שידוכי וא"כ יקשה על רש"י דאוסר גם בהפקר שלא מצוי במק"א. אבל אין זה ראייה משם חדא דלפעמים זוכה אדם מאיזה טעם שהשי"ת יקבל תפלתו אף שמבקש דבר שלא היה ראוי לבקש ודרכי השי"ת נעלמו מאתנו. ועוד דאולי יתפלל שתחזור בה מהסכמתה שאז ליכא איסור לאחריים להשתדך בה שהוא באופן המותר. ולכן לדינא הוא כדכתבתי לעיל, ידידו, משה פיינשטיין

30. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק א סימן ס

בענין מהפך בחררה בלא ידע י"ט סיון תש"כ. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר אפרים דיקשטיין שליט"א.

...
עכ"פ ממה שא"ר יצחק נפחא דניתבה ניהליה הוא מדינא שלא יהיה רשע, וחזינן שהוא נקרא רשע אף בלא ידע אם לא יהבה ניהליה, ואף שלמעשה לא לקחה ר' גידל מ"מ נסתלק האיסור מר' אבא כיון שהיה ר' גידל יכול לקבלה ורק בשביל מדת חסידות דשונא מתנות יחיה לא רצה לקבל לא היה יכול בשביל זה למנוע סלוק האיסור מר' אבא. **ולכן סתמו הפוסקים שאסור מדין מהפך בחררה ולא חלקו בין ידע ללא ידע משום דאף בלא ידע הוא מדינא.** לכן טענה זו דלא ידע אינה טענה. ועיין בפ"ת/חו"מ סי' רל"ז/ז' סק"ב הביא מתשובת חמדת שלמה דבשוגג דלא ידע אין עליו שום דין כלל ומה שאמר ר' יצחק נפחא לר' אבא ניתבה ניהליה מר הוא רק למדת חסידות והוא דבר תמוה אצלי ולא נכון כלל, וכ"ש שא"א לומר כן למש"כ שם דאינו מתקן כלל המעשה רשע שעשה אם לא שעושה כן דרך תשובה וחרטה שלא היה שייך מדת חסידות להחזיר דתשובה לא שייך כיון שלא ידע וצ"ע בכונתו. וגם מסתבר שיש להחשיב זה כידע, דכיון דידע שחברו היה מהפך היה לו לשאול ממנו אם האמת שאינו רוצה להשתכר ולא לסמוך אהשערות בעלמא ועל אמירת אחרים אלא היה לו בעצמו לשאול ומדלא שאל הוא כידע, ולכן ודאי יש בזה משום מהפך בחררה אף לבעל חמדת שלמה.